

Sissejuhatav teema

Kujutlused ja tajus

(Üks õppetund)

Milline on relvakonflikt sinu ettekujutuses?
Kuidas suhtud katseisse vähendada relvakonfliktist johtuvaid kannatusi?
Mis on inimväärikus?

KUJUTLUSED JA TAJU

Uuring selle kohta, mida õpilased teavad ja arvavad relvakonfliktist ja katsetest seda piirata

---

MÕISTED

Relvakonflikti piiramine
Inimväärikus

HARJUTATAVAD OSKUSED

Arutelu
Kuulamine
Lugupidav vastuvaidlemine
Seisukoha põhjendatud kaitsmine

ICRC

Rahvusvaheline Punase Risti Komitee Genf 2001, uuendatud 2002

Tõlge eesti keelde 2011

T +41 22 734 60 01 **F** +41 22 733 20 57

E-mail: shop.gva@icrc.org **www:** ehl.icrc.org

Mitte-kommertslikel ja pedagoogilistel eesmärkidel võib käesolevat materjali paljundada, tõlkida või lühendada. Siiski võib materjali sarnaselt kasutada või kohendada vaid RPRK kirjaliku loaga ning see peab kandma RPRK ja EDC logosid (saab tellida RPRK-st). Ka valitsuse poolne ametlik haridusasutus ning Punane Rist või Punase Poolkuu Rahvuslik Ühendus võivad lisada oma logo.

Kursuse “AVASTADES HUMANITAARÕIGUST” KAVA

SISSEJUHATAV TEEMA

Sissejuhatav teema. Kujutlused ja taj

MOODUL 1. HUMANITAARNE VAATENURK

Uurimisteema 1A. Mida saavad teha kõrvaltvaatajad? [tõsilood humanitaarsetest tegudest]
Uurimisteema 1B. Humanitaarsete tegude uurimine [häälled sõjast]
Uurimisteema 1C. Kõrvaltvaataja dilemma [dilemma stsenaarium]

MOODUL 2. RELVAKONFLIKTI PIIRAMINE

Uurimisteema 2A. Sõjapurustuste piiramine [fotod, fotokollaažid, põhireeglid]
Uurimisteema 2B. Ajaloolised kokkulepped [sõjategevuse näidisseadustikud]
Uurimisteema 2C. Fookuses on lapssõdurid [fotokollaaž, video, kaart]
Uurimisteema 2D. Fookuses on jalaväemiinid [video, kaart]

MOODUL 3. KEHTIV SEADUS

Uurimisteema 3A. Rikkumiste tuvastamine [häälled sõjast]
Uurimisteema 3B. Võitleja vaatenurk [dilemma stsenaariumid]
Uurimisteema 3C. Kes vastutab?
Uurimisteema 3D. Juhtumiuuring: My Lai [video ja rollimäng]

MOODUL 4. ÕIGUSEMÕISTMISE TAGAMINE

Uurimisteema 4A. Õigusemõistmise põhimõtted [lugemine]
Uurimisteema 4B. Rahvusvaheliste tribunalide areng [lugemine]

MOODUL 5. SÕJA TAGAJÄRGEDEGA TEGELEMINE

Uurimisteema 5A. Sõjapurustustest tulenevad vajadused [fotokollaaž]
Uurimisteema 5B. Sõja tõttu ümberasustatud inimestele laagri rajamine
Uurimisteema 5C. Fookuses on vangide kaitsmine [video]
Uurimisteema 5D. Fookuses on perede taasühinemine [fotokollaaž]
Uurimisteema 5E. Humanitaarabi eetika [dilemma stsenaarium]

KOKKUVÕTE

Lõpetav teema. Mille poole edasi püüelda? [video]

SÖNASTIK

KURSUSE PLAAN

KÕIGIS MOODULITES

OSKUSED				
MÕISTED				
Inimväarikus Humanitaarkäitumise takistused Rasked valikud Tagajärjed Mitmed tulevikuväljavaated	Arutelu Kuulamine Austav mittenoustumine Toetavad hinnangud koos põhjendustega Ajurünnak Õiguslik argumentatsioon	Eesmärkide seadmine Rollimängud Lugude analüüs Lugude jutustamine Raskete valikute analüüs Probleemi tunnistamine	Tagajärgede tõendamine Tagajärgede jälgimine Probleemi analüüs Vajaduste hindamine Lahenduste tõendamine Toimikute pidamine	Hinnanguline ulatus Hinnanguline jõupingutus Töö gruppides Planeerimine Projekti hindamine

MOODULID

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	MÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	PÕHIKAVATSUSED
SISSEJUHATAV TUTVUSTUS	Milline on sinu kujutlus relvakonfliktist? Mida sa arvad katsetest piirata kannatusi mis neist tulenevad? Mis on inimväarikus?	Relva-konfliktide piirangud Inimväarikus Raske valik	Tavaarusaamad ja ettekujutused	<ul style="list-style-type: none"> olla teadlik humanitaarõiguse aluseks olevatest küsimustest olla teadlik sellest, et mõnedel humanitaarõiguses üleskerkinud küsimustel pole lihtsaid vastuseid luua inimväarikuse esialgne definitsioon 	<ul style="list-style-type: none"> inimväarikuse kontseptsioon on peamine ja see vaadatakse taas üle kogu kursuse „Tutvugem humanitaarõigusega“ (THÕ) käigus Mõnelele THÕ käigus tekkinud küsimustele pole ühest õiget vastust ega ka kergeid vastuseid. Üks THÕ eesmäke on leida selliseid küsimusi ning neid uurida

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	ÜLDMÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	VÕTMEMÕISTED
MOODUL 1 Humanitaarne vaatenurk	Kes on kõrvaltvaataja? Milliste raskete valikutega seisavad silmitsi kõrvaltvaataja? Milline mõju võib kõrvaltvaatajal olla? Milles seisneb humanitaaraktatsioon?	Kõrvaltvaataja Humanitaaraktatsioon Ühiskondlik surve	1A Mida saavad teha kõrvaltvaatajad?	<ul style="list-style-type: none"> mõista, kuidas saab kõrvaltvaataja mõjutada teiste tegusid osata tuua näiteid selle kohta, kuidas kõrvaltvaataja on konfliktituatsioonis asunud elu ja inimväärlikuse kaitsele 	<ul style="list-style-type: none"> kõrvaltvaatajad on tavalised inimesed, kes konfliktituatsioonis võivad asuda elu ja inimväärlikuse kaitsele ka siis, kui nad kannatanuid ei tunne kõrvaltvaataja tegutseb tihti hoolimata isiklikust riskist või kaotusest igal maailma nurgas on tavalised inimesed astunud vastu ebainimlikele tegudele, et aidata kaitsetuid inimesi
			1B Humanitaarsete tegude uurimine	<ul style="list-style-type: none"> mõista humanitaarse teo olemust mõista sotsiaalse surve mõju eeldatavale tegutsemisele olukorras, kus on ohus kellegi elu või inimväärlikus tunda ära humanitaarsed teod, mis tulevad ette uudistes või igapäevaelus 	<ul style="list-style-type: none"> humanitaarse teoga kaitstakse neid, kelle elu või inimväärlikus on ohus, eriti sel juhul, kus kaitstavale tavaolukorras appi ei minda. Sellised aktid on sageli seotud isiklike riskidega Humanitaarne tegu, millega kaitstakse elu ja inimväärlikust, võib mõnes sotsiaalses kontekstis olla keeruline
			1C Kõrvaltvaataja dilemma	<ul style="list-style-type: none"> mõista raskusi, millega võib silmitsi seista kõrvaltvaataja, olles tunnistajaks inimväärlikust ohustavas olukorras osata analüüsida tekkivat dilemmat 	<ul style="list-style-type: none"> pajjud humanitaarse teo sooritanud on seisnud dilemma ees, kas minna appi või mitte, hoolimata enda ja kannatanu elu ja vara ohtu seadmise kumbki valikuvariant võib kaasa tuua keerukaid ja pikaajalisi tagajärgi kõigile asjaosalistele

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	MÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	VÕTMEMÕISTED
MOODUL 2 Relvakonflikt piiramine	Milliseid piiranguid vajatakse ja miks? Kust kehtestatud piirangud tulenevad? Kuidas sõjategevust piiravad õigusaktid kujunevad?	Sõjas kohaldatavad piirangud Tsiiviiltsükud, mittevõitlejad (<i>hors de combat</i>) Inimõigused Kaitse Laste vajadused Valimatu toimega relvad Relvakonflikti edasikanduv mõju (<i>ripple effect</i>)	2A Sõjapurustuste piiramine	<ul style="list-style-type: none"> mõista mõningaid põhjusi, miks tuleb relvakonfliktide reeglendada mõista, kuidas täiendavad üksteist inimõigused ja humanitaarõigused teada rahvusvahelise humanitaarõiguse keskseid põhimõtteid 	<ul style="list-style-type: none"> humanitaarõiguse eesmärk on kaitsta relvakonflikti ajal elu ja inimväärlikust. Selleks piiratakse sõjapidamise viise ja meetodeid, et vähendada asjataid kannatusi ning kaitsta mittevõitlejaid ja võitlusega enam mitte seotud inimesi nii humanitaarõigus kui inimõigused toetuvad põhimõttele, mille järgi kaitstakse elu ja inimväärlikust. Humanitaarõigust rakendatakse nimelt relvakonfliktis, sest just sellisteks äärmuslikeks puhkudeks on see mõeldudki, kuna inimõigused kehtivad igas olukorras
			2B Ajaloolised kokkulepped	<ul style="list-style-type: none"> jõuda äratundmisele, et aja jooksul on paljudes riikides välja töötatud relvakonfliktide reguleerivaid kokkuleppeid õppida tundma mõne varase kokkuleppe keelde ja nõudeid näidata seost juhtunu ja humanitaarõiguste täiustamise vahel 	<ul style="list-style-type: none"> inimesed on alati püüdnud piirata sõjakoleidusi ajaloost võib leida palju näiteid kokkulepetest, mille eesmärk on olnud ohjeldada vägivalda, vähendada asjataid kannatusi ja piirata sõjapurustusi
			2C Fookuses on lapsõudurid	<ul style="list-style-type: none"> Mõista kui, laialdaselt on kasutatud lapsõudureid ja mida see on kaasa toonud mõista vanusepiirangu vajadust värbamisel teada, et alla 15 aasta vanuste laste värbamine relvarühmadesse on humanitaarõiguse rikkumine, praegu pingutatakse selle nimel, et tõsta vanusepiir 18 aastani 	<ul style="list-style-type: none"> relvakonflikti ajal tuleb lapsi kaitsta. Üks viis selleks on relvarühma värvatavate vanusepiirang rahvusvaheliselt on miinimumvanuseks määratud 15 eluaastat. Alla 15 aasta vanuste laste (olgu „vabatahtlik“ või sunniviisiline) värbamine on sõjakuritegu praegu pingutatakse rahvusvahelisel tasandil selle nimel, et tõsta vanusepiirang 18 aastani

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	MÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	VÕTMEMÕISTED
MOODUL 2 Relvakonfliktide piiramine (järg)			2D Fookuses on jalaväemiinid	<ul style="list-style-type: none"> mõista, miks on keelatud osa relvi, mis vigastavad või tapavad valimatult ja põhjustavad asjatuid kannatusi osata jälgida jalaväemiinide kasutamise tagajärgi (konflikti edasikanduv mõju) mõista, kuidas avalik arvamus ja ulatuslik teavituskampaania aitavad humanitaarõigust populariseerida 	<ul style="list-style-type: none"> mõned relvatüübid, nagu jalaväemiinid ning bioloogilised ja keemilised relvad, on keelatud, sest need ei vali ohvrit: nendega ei ole võimalik hävitada ainult võitlejaid, vaid surma saavad ka tsiviilisikud, samuti põhjustavad need asjatuid kannatusi jalaväemiinide puhul tuleb peale ohvrите kogetava psühholoogilise ja meditsiinilise kahju arvestada ka sotsiaalse ja majandusliku kahjuga, mis tekitatakse üksikisikutele, perekondadele, kogukondadele, riikidele ja rahvusvahelisele üldsusele jalaväemiinide tootmise ja kasutamise keelustamine (1997 Ottawa lepinguga) on hea näide, kuidas humanitaarõigust saab kujundada laiaulatusliku teavituskampaania toel
MOODUL 3 Kehtiv seadus	Milliseid reegleid rikutakse kõige sagedamini ja miks? Milliste dilemmaadega seisavad kõige sagedamini silmitsi võitlejad? Kes vastutab selle eest, et peetakse kinni rahvusvahelisest humanitaarõigusest?	Rikkumine Tsiiviilisiku ja võitleja eristamine Ahelreaktsioon	3A Rikkumiste tuvastamine	<ul style="list-style-type: none"> osata ära tunda rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise juhtumeid osata ära tunda näiteid, kuidas üks rikkumine võib põhjustada uusi; mõista, millised tagajärjed kutsuvad esile ahelreaktsiooni 	<ul style="list-style-type: none"> rahvusvahelise humanitaarõiguse reeglid on välja töötatud spetsiaalselt relvakonfliktis rakendamiseks humanitaarõiguse rikkumine viib sageli ahelreaktsiooni ehk vägivalda eskaleerumiseni inimesed põhjendavad asetleidnud vägivaldajuhtumeid väga erinevalt. Mäkitakse näiteks kättemaksu, asula läheduses toimuvat lahingut, arvamust, et tsiviilisikud aitavad vaenlast, ülemuste ebaseaduslikke käske jne

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	MÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	VÕTMEMÕISTED
MOODUL 3 Kehtiv seadus (järg)			3B Võitleja vaatenurk	<ul style="list-style-type: none"> tunda ära dilemmad ja tagajärjed, mis tekivad sellises lahingusituatsioonis, kus üks eesmärk on toimida vastavalt rahvusvahelise humanitaarõiguse reeglitele mõista probleeme, mis tekivad humanitaarõigusest kinnipidamisel, kui ei ole võimalik selgelt eristada võitlejat ja tsiviilisikut 	<ul style="list-style-type: none"> vahel toob humanitaarõiguse rakendamine relvakonfliktis kaasa dilemmasid paljud dilemmasid tuleneb tsiviilisliku ja võitleja eristamise raskusest mõnikord teevad konfliktis osalejad eristamise meelega keeruliseks, mõnikord aga muutub piir hägusaks, sest lahingud toimuvad elurajoonides
			3C Kes vastutab?	<ul style="list-style-type: none"> teada, kes vastutab sõjaväes selle eest, et reegleid kinni peetakse teha kindlaks, kuidas seda kohustust täidetakse 	<ul style="list-style-type: none"> selleks et kinni pidada rahvusvahelisest humanitaarõigusest, peavad paljud inimesed täitma oma kohustusi. Kuigi humanitaarõigust rikkuda saab ka üksikisik, saab reeglitest kinnipidamise kindlustada ainult valitsuse, sõjaväejuhtide ja kõigi võitlejate koostöö rahvusvahelise humanitaarõiguse reeglite täitmine on iga rahvuse huvides
			Juhtumiuuring: My Lai Mis läks valesti? Mis läks õigesti?	<ul style="list-style-type: none"> olla teadlik eri viisidest, kuidas tavaline inimene reageerib, kui seisab silmitsi humanitaarõiguse raske rikkumisega mõista mõnda probleemi ja dilemmat, mis võib tekkida humanitaarõiguse rakendamisel ja jõustamisel 	<ul style="list-style-type: none"> võitlejad ei pea täitma ebaseaduslikke käske tänapäevased lahingupidamisviisid võivad humanitaarõiguse rakendamise teha väga keeruliseks riikidel võib tekkida raskusi, kui nad tahavad mõista kohut oma sõjaväelaste üle humanitaarõiguse rikkumise eest.

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	MÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	VÕTMEMÕISTED
MOODUL 4 Õigusemõistmise tagamine	Miks on vaja õigusemõistmist? Kuidas tagada õigusemõistmine? Kes peaks süüdistatute üle kohut mõistma?	Rakendamine Jõustamine Tsiiviilise ja võitleja eristamine Seadusvastane käsk Sotsiaalne surve Üksikisiku vastutus Juhi vastutus Sõjakuritegu Kohtuotsuse tegemiseks vajalik kvalifikatsioon	4A Õigusemõistmise põhimõtted	<ul style="list-style-type: none"> mõista, kuidas õigusrikkumistega tegelemine võib mõjutada ühiskonda pärast relvakonflikti 	<ul style="list-style-type: none"> humanitaarõigus nõuab, et isikud, kes panevad toime või käsivad teistel toime panna tõsiseid rikkumisi, tuleb viia kohtu ette kõik Genfi konventsiooni allkirjastanud riigid vastutavad selle eest, et rahvusvahelist humanitaarõigust levitatakse, austatakse ja jõustatakse
			4B Rahvusvaheliste tribunali areng	<ul style="list-style-type: none"> mõista, kuidas on aja jooksul õnnestunud rahvusvahelised pingutused mõista kohut sõjakuritegijate üle teada mõningaid probleeme, mis on seotud õigusemõistmisega sõjakuritegijate üle 	<ul style="list-style-type: none"> rahvusvahelised sõjatribunaalid on loodud selleks, et oleks olemas institutsioon, mis peaks mõistma kohut sõjakuritegijate üle kui kohtunikud mõistavad süüaluse üle kohut, võtavad nad arvesse ka seda, kas kuritegu pandi toime teadlikult. Isikut ei vabasta süüst ei saadud käsk ega teiste toimepandud sarnased teod
MOODUL 5 Sõja tagajärgedega tegelemine	Millised on sõja tagajärjed? Mida tuleb teha, et tulla toime sõja tagajärgedega? Millised dilemmad on seotud humanitaarsete tegudega?	Põhivajadused Mittemateriaalsed vajadused Põgenikud ja ümberasustatud isikud Erapooletus Võrdsus	5A Sõjapurustustest tulenevad vajadused	<ul style="list-style-type: none"> mõista, kuidas sõda mõjutab normaalseid elutingimusi mõista, millises ulatuses on vaja anda humanitaarabi, et vähendada ja ennetada relvakonflikti tagajärjel tekkivaid või tekkinud kannatusi 	<ul style="list-style-type: none"> relvakonflikt põhjustab suuri ressursikaotusi ja häirib normaalset elu kui puhkeb relvakonflikt, muutuvad elu ja inimväärlikus eriti haavatavaks ning vajavad lisakaitset normaalsete elutingimuste taastamine nõuab paljude humanitaarorganisatsioonide ühiseid jõupingutusi

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	MÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	VÕTMEMÕISTED
MOODUL 5 Sõja tagajärgedega tegelemine (järg)			5B Sõja tõttu ümberasustatute laagri rajamine	<ul style="list-style-type: none"> mõista, kui suuri jõupingutusi nõuab ümberasustatute vajaduste rahuldamine, kaasa arvatud turvalisuse tagamine teada põhilist selle kohta, millist abi ja kaitset vajavad inimesed, kes on relvakonfliktist tõttu oma kodudest ümber asustatud 	<ul style="list-style-type: none"> relvakonfliktist tõttu ümberasustatud inimeste vajaduste rahuldamine nõuab rohket planeerimist ja suurt tööd esmate bioloogiliste vajaduste (vesi, toit, peavari, arstiabi jne) kõrval tuleb tegelda ka sotsiaalsete ja psühholoogiliste vajadustega, kaasa arvatud enesemääramisõiguse võimalikult kiire taastamine
			5C Fookuses on vangide kaitsmine	<ul style="list-style-type: none"> tunda mõningaid viise, kuidas humanitaarõigust kaitseb vangide elu ja inimvääriskust mõista mõningaid dilemmasid, millega seisavad silmitsi vange kaitsvad humanitaartöötajad 	<ul style="list-style-type: none"> relvakonfliktist kõigis vangivõetute elu ja inimvääriskus on ohus rahvusvaheline humanitaarõigus nõuab vangide kaitset ja humanitaarresindajad külastavad vangilaid veendumaks, et vajalikku kaitset pakutakse vange külastavad humanitaartöötajad võivad sattuda raskete valikute ette
			5D Fookuses on perekondade taasühinemine	<ul style="list-style-type: none"> mõista sõjas lahutatud perekondade kannatusi mõista, milliseid jõupingutusi nõuab sõjas lahutatud perekondade kokkuviiimine 	<ul style="list-style-type: none"> relvakonfliktist tagajärjel lahutatakse väga palju inimesi oma perekonnast, nii et neil puudub igasugune omavaheline suhtlemisvõimalus humanitaarõiguse kohaselt tuleb taastada ja säilitada peresidemed ning võimaldada perekondade taasühinemine üheainsagi perekonna liikmete väljaselgitamine ja kokkuviiimine nõuab palju tööd

MOODUL	SUUNAVAD KÜSIMUSED	MÕISTED	UURIMISTEEMAD	EESMÄRGID	VÕTMEMÕISTED
MOODUL 5 Sõjatagajärgedega tegelemine (järg)			5E Humanitaarabi eetika	<ul style="list-style-type: none"> olla kursis mõningate humanitaarabi osutamise põhimõtetega, muuhulgas erapooletuse ja võrdsusega mõista mõningaid dilemmasid, millega humanitaartöötajad kokku puutuvad 	<ul style="list-style-type: none"> humanitaarbiorganisaatsiooneid vajavad käitumiskodeksid humanitaartöötaja peab abi ja kaitset pakkudes olema erapooletu ja võrdne, et saavutada ja säilitada kõigi konfliktis osalejate usaldus teguksesdes puutuvad humanitaartöötajad kokku eetiliste dilemmadega. Kuigi sageli ei leita probleemile üht ja ainuvõimalikku head lahendust, tuleb mõista, et tegevusetus on samuti otsus, millel on oma tagajärjed
KOKKUVÕTLIK TEEMA	<p>Kuidas saad sina populariseerida austust inimväärlikuse vastu?</p> <p>Kuidas saad sina ära teha midagi olulist?</p> <p>Kuidas saad sina avada teiste inimeste silmi?</p>	<p>Noorte tegevusse kaasamine</p> <p>Sihtrühmad</p> <p>Projekti eesmärk</p> <p>Kogukonna jõud ja ressursid</p> <p>Inimväärlikus</p>	<p>Mille poole edasi püüelda?</p>	<ul style="list-style-type: none"> rakenda õpitud inimväärlikust propageerivat projekti kavandades viiu ellu inimväärlikust populariseeriv projekt 	<ul style="list-style-type: none"> inimene saab inimväärlikuse kaitseks palju ära teha. Võimalik on osaleda projektis, kus täidetavad ülesanded vastavad osaleja võimetele ja huvidele teiste inimeste jaoks töötades on oluline arvestada ka nende seisukohtadega projekti edenedes on kasulik aeg-ajalt hinnata tulemusi ja vaadata üle tulevikuplaanid

Sissejuhatav teema. Kujutlused ja tajus

See sissejuhatav arutelu on mõeldud andma õpetajale ülevaadet õpilaste teadmistest, tajust ja hoiakutest, mis on seotud sõjaga ja katsetega selle põhjustatud kannatusi vähendada. Ka on eesmärk tutvustada programmi üldist tooni läbi avatud arutelu, kus õpetajad ja õpilased uurivad koos keerulisi küsimusi ja püüavad leida üksmeelt.

Selles staadiumis ei ole olemas ainuõigeid vastuseid ja osavõtjatelt ei oodata selles valdkonnas suuri teadmisi. Kui aeg lubab, saab 15-minutilist vabatahtlikku tegevust – „Miks mitte sõda ära keelata?” – kasutada selles uuringus või ükskõik millises muus uuringus, kui see küsimus peaks päevakorra kerkima.

EESMÄRGID

- mõista põhimõtteid, millest rahvusvaheline humanitaarõigus (RHÕ) lähtub
- mõista, et humanitaarõigust puudutavatele küsimustele ei ole lihtsaid vastuseid
- sõnastada inimväärikuse esmane definitsioon

ÕPETAJALE

- Sissejuhatavad aruteluküsimused
- Jõupingutused sõja keelustamiseks

ETTEVALMISTUS

- Vaata üle arutelumärkmed *Metoodikajuhendist* ning esimesest õpitoast.
- Võimaluse korral vaata vastavat osa õppevideost

AEG

Üks 45–60-minutiline õppetund

1. Sissejuhatus ja häälestus (5 minutit)

Ütle õpilastele, et vestlus peegeldab vaid seda, mida nad RHÕ kursuse alguses mõtlevad. Seega ei oodata kellelki põhjalikke teadmisi selle teema kohta ja keegi ei pea sõna võtma, kui tunneb end mõne esilekerkinud teema osas ebamugavalt.

Kehtesta arutelu reeglid

- kuulake teisi tähelepanelikult ja oodake, kuni nad on lõpetanud
- väljendage julgelt oma arvamust ka siis, kui see on vastupidine teiste vaadetega, aga kohelge teisi õpilasi ning nende seisukohti lugupidamisega

2. Arutelu läbiviimine (30–45 minutit)

Humanitaarõiguse keskne mõiste on inimväärikus. Nende reeglite eesmärk, millest humanitaarõigus (ja ka inimväärikus) koosneb, on kaitsta elu ja inimväärikust.

Kasuta õpetaja õppevahendit “Sissejuhatava arutelu küsimused”, et teha algust avaküsimuse ja inimväärikusega seonduvaid sõnu ja fraase produtseeriva ajurünnakuga.

Sõna sõda viitab tavaliselt vähemalt kahe riigi vahelisele relvakonfliktile. Relvakonflikt on üldisem termin ja sinna kuuluvad ka siseriiklikud relvakonfliktid, näiteks kodusõda. Käesolevad materjalid kasutavad neid termineid samatähenduslikult.

Seejärel jätkake arutelu lähtuvalt tulenevatest küsimustest. Julgusta õpilasi tooma põhjendusi ja konkreetseid näiteid.

3. Lõpetuseks: inimväarikus ja relvakonflikt (10 minutit)

- Võta vestlus kokku, tulles tagasi inimväarikuse mõiste juurde.

Võimalikud küsimused

- Mida tähendab inimväarikus relvakonfliktides?
- Kuidas mõjutab sõjas olemine tsiviilisikute ja sõdurite inimväarikust?

Lase õpilastel koos välja mõelda termini inimväarikus definitsioon. Kirjuta nende definitsioon üles ja pane välja, et sellele hiljem programmi käigus viidata.

! JUHTMÕTTED

- Inimväarikuse mõiste on humanitaarõiguses kesksel kohal ning selle juurde tullakse ikka ja jälle tagasi „Tutvugem humanitaarõigusega“ juures.
- Mõnel küsimusel, mis kursusel esile kerkivad, ei ole ühte ja õiget vastust ega ka kerget vastust. Üks kursuse eesmärke on sellised küsimused leida ja nende üle arutleda.

MÄRKUS

Nurk kergeid vastuseid ei ole

Õpilased võivad suvalisel ajal küsida küsimusi, mis kunagi hiljem kursuse jooksul arutlusele tulevad (näiteks „Miks mitte muuta sõda reeglitevastaseks?“ või „Kes sunnib inimesi neid reegleid täitma?“).

Seadke klassis sisse koht, kus sarnased küsimused kirja panna. Vastused mõnele sellisele küsimusele võivad olla keerulised. Öelge õpilastele, et nende küsimustega tegeldakse hiljem programmi jooksul.

Hoidke need küsimused nähtaval kohal. Vajadusel täiendage seda nimekirja. Pöörduge konkreetsete küsimuste juurde, kui programm vastavat teemat hakkab käsitlema.

Lisategevused

DEBATT / ARUTELU: MIKS MITTE SÕDA ÄRA KEELATA?

See tegevus puudutab sõja reeglistamisega seonduvaid küsimusi (nagu näiteks "Kas sõjas käitumist reeglistavad seadused hoopis ei legitimeeri sõda?", "Kas reeglid ei muuda sõda mängulaadseks?", "Miks mitte sõda hoopis ära keelata?").

Et selliseid küsimusi uurida

- Kaaluge ettepanekuid.

Sõda reeglistavaid seadusi ei oleks vaja, kui maailm muudaks relvakonfliktid ebaseaduslikeks.

- Uurige mõningaid tagajärgi, mis oleks relvakonfliktide ebaseaduslikuks muutmisel.

Näiteks: Mis juhtuks, kui sõda oleks keelatud ja üks riik tungiks teise aladele?

Kuidas seda reeglit jõustataks? Kas te oskate tuua näiteid ajaloost sõja ära keelamise kohta?

Kui sellise uuringu jaoks on piisavalt aega, jõutakse tavaliselt järeldusele, et isegi siis, kui sõda formaalselt ära keelata, oleks keeldu rakendada väga keeruline. (Vaadake õpetaja materjale: „Pingutused sõja keelustamiseks“.)

Peale arutelu kirjutage essee, kuhu te panete kirja oma põhjendatud järelduse.

Esseed võib saata RPRK veebileheküljel olevatele THÕ lehtedele.

SUHTLEMINE: INTERVJUU LÄBIELAMISTE KOHTA

Intervjueerige kedagi, kellel on olnud sõjaga sarnaseid läbielamisi, nagu näiteks tulekahjusse sattumine, nälja kannatamine, haavatud või liikumisvõimetu olemine, eraldatus perest, inimröövi ohvriks langemine, kadumine või vangis hoidmine. Pange see läbielamine kirja. Kirjeldage, kuidas see inimene end tundis, mõtteid, mis tal peas olid, kuidas tema elu või inimväärikus oli ohus ja millist tuge (kui üldse) ta sai.

Kirja pandud intervjuusid võib esitleda hilisemates sessioonides, kui räägitakse relvakonflikti sattunud ohvrite läbielamistest.

KIRJUTAMINE JA TÖLGENDAMINE — VASTUTUS INIMVÄÄRIKUSE EEST

Arutlege ühe järgneva tsitaadi üle.

- Küsimusele, miks ta tagakiusatud inimeste pärast oma elu kaalule pani, vastas nooruk:

„Mu isa ütles ikka, et elu on nagu suur kett. Kui üks väike osa läheb katki, on katki terve kett ja see ei tööta enam.“

- Vene kirjanik Dostojevski on kirjutanud:

„Me kõik vastutame üksteise eest.“

- Mida see väide tähendab? Kas olete sellega nõus? Selgitage, miks või miks mitte.
- Kuidas saab selle väite vaimu rakendada relvakonfliktides?
- Kas te teate veel ütlusi või kõnekäände, mis seda vaimsust väljendavad?

Sissejuhatava arutelu küsimused

Inimväarikus

Mis on inimväarikus? Kuidas te seda defineeriksite?

Sõda

Millised pildid teile meelde tulevad, kui te kuulete sõna „sõda“ või „relvakonflikt“?

Millised sõjad praegu maailmas toimuvad?

Milliseid ajaloos toimunud sõdu te teate?

Mis on sõda?

Sõjapidamisvahendid *

Kas relvakonfliktis on kõik lubatud?

Kas mõni relv peaks relvakonfliktis olema keelatud?

Millised? Miks?

Ettekujutus vaenlasest

Kuidas te defineerite vaenlast?

Kas relvakonfliktis on olukordi, kus vaenlast tuleb kaitsta?

Tsiviilisikud

Kes on tsiviilisik?

Kuidas peaks relvakonflikti käigus kohtlema tsiviilisikuid? Miks?

Kas tsiviilisikuid rünnatakse kunagi?

Kas tsiviilisikute ründamist saab kuidagi õigustada? Kuidas?

Mis siis, kui tsiviilisik toob vastaspoole sõduritele süüa?

Mis siis, kui tsiviilisik saab vastaspoolelt relva?

Lapsed

Miks võtavad lapsed vahel osa relvakonfliktidest?

Kas peaks olema kehtestatud miinimumvanus, millest alates võib sõjast osa võtta?

Kui jah, siis milline see vanusepiir peaks olema? Miks?

Kas lapse osalemist sõjategevuses saab kuidagi õigustada?

*TÄHELEPANU. Küsimus, miks mõned relvad (nagu näiteks jalaväemiinid, bioloogilised, keemia- või aatomirelvad) peaksid olema keelatud, on oluline, sest see toob esile humanitaarõiguse kaks põhilist printsiipi: (1) vajadus ära hoida tarbetuid kannatusi ja (2) valimatute relvade (need, mis hävitavad tsiviilisikuid ja võitlejal ning tsiviilobjektidel ja sõjalisel sihtmärgil vahet tegemata) keelustamine. Sellised relvad nagu jalaväemiinid, bioloogilised ja keemiarelvad ongi just seetõttu ära keelatud, et nad ei tee tsiviilisikutel ja võitlejatel vahet ning põhjustavad ülemääraseid kannatusi.

Sissejuhatava arutelu küsimused

Haavatud võitlejad

Kuidas peaks teie arust kohtlema haavatud vastaspoole võitlejat?

Vangid

Kuidas peaks vastaspoole vangiga kohtlema? Miks?

Mis siis, kui see vastaspoole vang tegi halba sinu perekonna liikmele?

Kas võib piinata vangiga informatsiooni saamiseks? Kui jah, siis mis tingimustel?

Naised

Kas naised on kunagi otseselt sõjategevusega seotud?

Mida te sellest arvate?

Kas teie arust vajavad naistest tsiviilisikud sõjaoludes erilist kaitset? Millist kaitset?

Muud kaitstud isikud

Kas on veel kedagi, kes sõjaoludes vajab erilist kaitset? Kes? Miks?

Kaitstud kohad sõjaoludes

Kas teie arvates on kohti, mida ei tohiks rünnata? Millised kohad? Miks?

Kas haiglate või meditsiinasutuste ründamine on vastuvõetav? Miks või miks mitte?

(Kui jah, siis millistel tingimustel?)

Kas religioossete paikade ründamine on vastuvõetav? Miks või miks mitte? (Kui jah,

siis millistel tingimustel?)

Kas inimeste kodude, linnade või infrastruktuuride hävitamine on vastuvõetav? Miks

või miks mitte? (Kui jah, siis millistel tingimustel?)

Seadused

Mis on seadus?

Kust see pärineb?

Kas teie arvates peaks olema seadused, mis piiravad relvakonfliktidest tingitud kannatusi?

Miks või miks mitte?

Kas selliseid seadusi on olemas?

(Kui jah) siis mida need seadused ütleavad?

Humanitaarorganisatsioonid

Kas te teate mõnda organisatsiooni, mis kaitsevad ja abistavad inimesi sõja ajal?

Millised need on? Mida nad teevad?

Inimväarikus

Mida tähendab inimväarikus relvakonflikti ajal?

Jõupingutused sõja keelustamiseks

I MAAILMASÕJA JÄLGEDES RAHVASTELIIDU LEPING, 1919

Kõrged lepinguosalised

silmas pidades, et koostöö edendamiseks rahvaste vahel ja neile rahu ning julgeoleku kindlustamiseks on tarvis:

- võtta vastu kohustusi sõda mitte alata, alal hoida avalikkusele, õiglusele ja aule rajatud rahvusvahelisi vahekordi,
- pidada täpselt kinni rahvusvahelise õiguse ettekirjutustest, mis nüüdsest peale on võetud valitsuste tegevuse tunnustatud määrajaks;
- maksma panna õiglust ja piinlikult respekterida organiseeritud rahvaste vastastikustes suhetes kõiki lepingute kohustusi,

võtavad vastu käesoleva põhikirja, millega asutatakse rahvasteliit.

ARTIKKEL 11

Käesolevaga rõhutatakse, et iga sõda ehk hädaoht, ükskõik kas ta otsekoheselt puudutab mõnda liidu liiget või mitte, on kogu liidu asi ja liit peab tarvitusele võtma kohaseid abinõusid rahvaste kaitsmiseks. Niisugusel juhusel kutsub peasekretär mõne liidu liikme sellekohasel nõudmisel viibimata kokku rahvasteliidu nõukogu.

ARTIKKEL 12

Liidu liikmed lepivad kokku, et kui nende vahel tekib tüliküsimus, mis võib viia lõheni, esitavad liikmed asja kas vahekohtu või nõukogu poolt toimetatavale uurimisele. Nad lepivad samuti kokku, et nad mingil juhusel ei alusta sõjategevust enne kui on möödunud kolm kuud pärast vahekohtu otsuse tegemist ehk nõukogu aruande avaldamist.

ARTIKKEL 15

Kui seepeale võetakse raport nõukogu liikmete poolt ühehäälselt vastu, nõustuvad lepingu osalised mitte alustama sõda ühegi konflikti osapoolega, mis on kooskõlas raporti soovitustega.

Kui Nõukogu ei jõua ühisele otsusele, on lepingu osalistel õigus võtta kasutusele need meetmed, mida nad õigluse säilitamise nimel heaks peavad.

[Peab märkima, et lepe ei keelanud sõjategevust või jõu kasutamist, aga seadis protseduurireeglid, et suruda sõda vastuvõetavatesse piiridesse. Esimene rahvusvaheline dokument, mis keelustab sõja, on tegelikult Kellog-Briand'i pakt aastast 1928.]

3400 dokumenteeritud aasta jooksul on siin maailmas olnud vaid 250 aastat rahu. Ainuüksi 1945. aastast alates on üle maailma toimunud rohkem kui 400 relvakonflikti.
– Allikas: Uus-Meremaa Punase Risti Ühingu õppekava

Jõupingutused sõja keelustamiseks

II MAAILMASÕJA JÄLGEDES

ÜRO HARTA, 1945

Meie, ühinenud rahvad, olles otsustanud

- päästa järeltulevad põlvned sõjaviletsustest, mis on kaks korda meie elu kestel toonud inimkonnale kirjeldamatut muret;
- taas kinnitada usku inimese põhiõigustesse, tema väärikusse ja väärtusse, meeste ja naiste võrdõiguslikkusesse ning suur- ja väikerahvaste õiguste võrdsusse;
- luua tingimused, milles võivad püsida õiglus ning lugupidamine lepinguist ja muudest rahvusvahelise õiguse allikaist tulenevate kohustuste vastu;
- kaasa aidata sotsiaalsele progressile ja elatustaseme parandamisele suurema vabaduse tingimustes,

ja neil eesmärkidel

- olla leplik ja elada omavahel rahu heade naabritena;
- ühendada oma jõud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks;
- kindlustada põhimõtete vastuvõtmise ja meetodite kindlaksmääramisega, et relvajõudusid rakendataks üksnes üldistes huvides;
- kasutada rahvusvahelisi institutsioone kõigi rahvaste majandusliku ja sotsiaalse arengu soodustamiseks,

ARTIKKEL 2

Kõik ÜRO liikmed hoiduvad oma rahvusvahelistes suhetes jõuga ähvardamisest või jõu tarvitamisest nii iga riigi territoriaalse puutumatus, poliitilise sõltumatus vastu kui ka mõnel muul viisil, mis ei ole kooskõlas ÜRO eesmärkidega.

ARTIKKEL 42

Kui Julgeolekunõukogu arwab, et artiklis 41 ettenähtud meetmed võivad osutada mitteküllaldasteks või on juba osutunud mitteküllaldasteks, võib ta ette võtta sellist tegevust õhu-, mere- ja maajõududega, mis osutub vajalikuks rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks või taastamiseks, näiteks ähvardusmanöövrid, blokaad ja muud organisatsiooni liikmete õhu-, mere- ja maajõudude operatsioonid.

ARTIKKEL 51

Relvastatud kallaletungi puhul organisatsiooni liikmele ei piira käesolev põhikirja mingil määral võõrandamatut õigust individuaalsele või kollektiivsele enesekaitsele, kuni Julgeolekunõukogu ei võta rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks vajalikke meetmeid. Meetmetest, mis organisatsiooni liikmed on võtnud enesekaitseõiguse rakendamiseks, tuleb viivitamatult teatada Julgeolekunõukogule ja need ei tohi mingil viisil riivata Julgeolekunõukogule käesolevas põhikirjas ettenähtud volitusi ja vastutust igal ajal selliste aktsioonide ettevõtmiseks, mida ta peab vajalikuks rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks või taastamiseks.

ICRC